

Turkish Studies

Educational Sciences

Volume 13/11, Spring 2018, p. 421-443

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13429>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Nisan 2018

✓ Accepted/Kabul: Haziran 2018

✍ Referees/Hakemler: Doç. Dr. Hasan Hüseyin KILINÇ - Dr. Öğr.

Üyesi Yaşar BARUT

This article was checked by iThenticate.

İÇSEL DURUMLARIN KONTROLÜ ALGISI ÖLÇEĞİ: TÜRKÇE FORMUNUN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMALARI*

Öner ÇELİKKALELİ**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, İçsel Durumların Kontrolü Algısı Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması çerçevesinde geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapmaktır. Ölçeği faktör analizi için 227'si (%49.9) kadın, 235'i (%50.1) erkek toplam 462; ölçüt bağıntılı geçerlik için 56'sı kadın (%66.7) 26'sı erkek (%33.3) 84; test-tekrar test güvenirlik çalışması için 56'sı kadın (%65.9) 29'u erkek (%34.1) 85 ergenden veri toplanmıştır. Ayrıca 40 kişilik ergen grubuna ölçeğin deneme uygulaması yapılmıştır. Veri toplama araçları olarak İçsel Durumların Kontrol Algısı Ölçeği ve Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri kullanılmıştır. Açıklayıcı faktör analizinden elde edilen bulgulara göre ölçme aracı üç faktörden oluşmaktadır ve bu faktörler toplam varyansın %47'sini açıklamaktadırlar. DFA sonuçları elde edilen üç faktörlü yapının iyi uyum gösterdiğini göstermektedir ($\chi^2=248.84$, $sd=101$, $p=.00$, $\chi^2/sd=2.46$, $CFI=.96$, $NNFI=.95$, $GFI=.94$, $RMSEA=.056$). Diğer bir geçerlik çalışmasında, İDKAÖ ile Sürekli Kaygı Ölçeği arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir ($r=-.33$, $p<.01$). Güvenirlik çerçevesinde, ölçeğin iç tutarlık katsayısı .85 ve .89; eşit yarılar arasındaki korelasyon katsayısı .78 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, madde toplam test korelasyonları .23 ile .57 arasında değiştiği ve madde analizi çalışmasında ölçek maddelerinin %27'lik alt ve üst gruplar arasındaki farkı anlamlı olarak ortaya koyduğu görülmüştür. Son olarak ise, ölçeğin faktörlerinin birleşik güvenirlik "Kontrolde Kullanılabilecek Tekniklere Sahip Olma" faktörü için .69; "İçsel Durumların Kontrol Edilebilme Yeterliği Duygusu" faktörü için .70; ve "Kontrol Yeteneklerinin Olmadığına Yönelik Duygu" faktörü için ise .81 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu bulgular, ölçme aracının ergenlerin içsel durumlarını

* Bu çalışma, MSKÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından 17/021 numaralı proje çerçevesinde desteklenmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi Muğla Sırkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü PDR Anabilim Dalı, El-mek: celikkaleli@gmail.com

kontrol etme değişkenini ölçebilecek psikometrik değerlere sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kontrol, içsel kontrol, geçerlik, güvenirlik

THE PERCEIVED CONTROL OF INTERNAL STATES: VALIDITY AND RELIABILITY STUDIES OF TURKISH FORM

ABSTRACT

The purpose of this research is to conduct validity and reliability studies within the framework of the Turkish version of the Perceived Control of Internal States Scale. For this purpose, 227 (49.9%) of the women and 235 (50.1%) of the men were in total 462; in the context of criterion-related validity, 56 female (66.7%), 26 male (33.3%) in total were 84; in the test-retest reliability study, 56 females (65.9%) and 29 males (34.1%) 85 adolescents' data were collected. In addition, 40 adolescent trial applications were made. As a means of collecting data, Perceived Control of International States Scale and State-Trait Anxiety Inventory were used. According to the findings obtained from the EFA, the measuring tool consists of three factors, which account for 47% of the total variance. The EFA results indicate that the three-factor structure obtained is well fitted ($\chi^2= 248.84$, $df= 101$, $p= .00$, $\chi^2/sd= 2.46$, $CFI= .96$, $NNFI= .95$, $GFI= .94$, $RMSEA=.056$). In another validity study, there was a significant negative correlation between Perceived Control of Internal States and Trait Anxiety Inventory ($r=-.33$, $p <.01$). In the framework of reliability, internal consistency of the scale coefficients were .85 and .89; the correlation coefficient between split half is calculated as .78. In addition, item total test correlations ranged between .23 and .57, and item analysis showed significant difference between the upper and lower groups of 27% of the scale. Finally, the composed reliability of the factors of scale is .69 for the "Possessing Techniques to be Used in Control" factor; .70 for the "Emotion Sensation of Internal Situations" factor; and ".81 for the" Emotion for no Control Skills "factor. These findings indicate that the means of measurement have psychometric properties that can measure the variability in controlling the internal states of adolescents.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

As one of the most important stages of the developmental process, adolescence is an important phase of life during which biological, psychological and social changes occur rapidly and individuals are in intense interaction with each other (Hamburg & Takanishi, 1989). As adolescents solve their problems during this interaction process, according to Türnüklü & Şahin (2004), these experiences bring them to maturity emotionally, cognitively and socially. The problem in this process is whether the inevitable bio/psychosocial changes and interactions occur under or out of adolescent's control. Basım & Şeşen (2006) argue that individuals tend to believe that they (internal control) or their luck, destiny or fortune (external control) play a role in the

experiences or their consequences while climbing up the steps of life one by one. Therefore, it is expected from individuals to have an internal or external locus of control or a locus of control varying by the situation. How individuals lack control despite these two tendencies, according to Thompson & Spacapan (1991), has a negative impact on their psychological and physiological health, behaviors and motivations. Perceived control is referred by Skinner (1996) to a main psychological structure related to physical and mental health. Indeed, Skinner (1995) states that loss of control is one of few forms of psychological trauma, and researchers agree that this form of trauma inflicts pain universally.

According to Rotter (1975), locus of control may not cause polarization if reinforcement experiences do not accumulate in a given domain and may be available outside either end of internality/externality. In other words, some individuals have internal locus of control while others have external locus of control, and individual with a perception outside of these two ends fall into the middle part which involves both aspects. Researchers (Phares, 1991; Carducci, 1998; Plotnik, 2009) state that individuals who are not in either end and exhibit an average approach constitute the majority of society. Such differentiation of locus of control may cause variations in how individuals perceive and evaluate their own or others' experiences and (Taylor, Peplau & Sears, 2006). Due to these reasons, it would be a more accurate approach to characterize individuals as being internal or external locus of control-oriented individual rather than being individuals with internal or external locus of control.

One of the most important factors that may cause individuals to experience anxiety is the perceived lack of control of internal states. Atkinson, Atkinson & Hilgard (1995) argue that perceived threat about physical harm, threat to self-value and situations requiring more performance than what individuals can do may cause anxiety. According to Cüceloğlu (2006), withdrawal of support, expectation of a negative outcome, internal conflict and uncertainties may lead to anxiety. Similarly, anxiety increases individuals' control efforts, and reduced perceived control paves the way for increased state anxiety and tendency to a general anxiety disorder (Barlow, 2000). Lazarus & Folkman (1984) suggest that if an individual has sufficient control over outcomes, this will reduce the perceived threat, which may cause less anxiety.

Considering the related literature and the studies on these topics, a negative significant relationship is expected between the control of internal states and state anxiety. In this research, the Perceived Control of Internal States Scale (PCISS) developed by Pallant (2000) was adapted into Turkish.

Methodology

Data were collected from a few study groups within the framework of scale development study. First, data were collected from 462 adolescents (227 females, 235 males) for the Exploratory and Confirmatory Factor Analyses. Mean age of the adolescents were 15.71 (sd=.81). For the criterion-related validity study, data were collected from 84 adolescents (56 females, 26 males). Mean age of these adolescents were 15.14 (sd=.46). Data were collected from 85 adolescents (56 females, 29 males) for the test-retest The Perceived Control of Internal States Scale

and State-Trait Anxiety Inventory were used as the data collection instruments. Exploratory Factor Analysis (EFA), Confirmatory Factor Analysis (CFA), and criterion-related validity study were performed, and item factor loads were calculated to ensure scale's validity. Cronbach's Alpha coefficient, composite reliability, item-total test correlations, test-retest correlation coefficient, Spearman-Brown's split-half correlation coefficient were utilized, and independent groups t-test was used to determine whether each of the items indicated the difference between the lower 27% and upper 27% groups of students.

Results

A three-factor construct was achieved in the Explanatory Factor Analysis. The first factor was named "Having the Techniques That Can Be Used in Control." The load values of this factor vary between .71 and .36, and the factor consists of 6 items. With an eigenvalue of 5.09, the subfactor explains 18.40% of the variance in the Perceived Control of Internal States. The second factor was named "Sense of Efficacy of Controlling Internal States." The load values of this factor vary between .64 and .52, and the factor consists of 5 items. The subfactor with an eigenvalue of 1.95 explains 15.15% of the variance on its own. The third factor was named "Sense of Lack of Efficacies." The load values of this factor vary between .75 and .39, and the factor consists of 6 items. The subfactor with an eigenvalue of 1.55 explains 14.18% of the variance on its own. In total, the measuring instrument explains 47.80% of the variance in control of internal states. Since item 9 is available in all three factors in the original version, it was excluded from the scale and a Confirmatory Factor Analysis was performed for the 17-item form. It was concluded in the CFA that three-factor construct of the scale shows good fit ($\chi^2=248.84$, $sd=101$, $p=.00$, $\chi^2/sd= 2.46$, $CFI=.96$, $NNFI=.95$, $GFI=.94$, $RMSEA=.056$). In another validity study, a negative significant relationship was observed between PCISS and trait anxiety ($r=-.33$, $p<.01$).

While the reliability studies achieved an internal consistency coefficient of .85 for the whole scale based on the data collected for the factor analysis, the data collected for the criterion-related validity provided an internal consistency coefficient of .89 ($n=84$), and the test-retest reliability coefficient was found to be .88 ($n=90$) in the tests conducted at a two-week interval. Spearman-Brown correlation coefficient calculated by splitting the scale into two equal halves was found to be .78.

Conclusion and Recommendations

The EFA showed that PCISS has a three-factor and one-dimension construct. This finding is in parallel with the three-factor construct achieved in the first sample of the original scale development study by Pallant (2000). These three factors together explain 74.64% of total variance. This is an acceptable rate according to Bayram (2009) and Büyükköztürk (2010) as it is above .30. It is seen that the factor loads of the scale items vary between .75 and .36. This indicates that the factor load values are on an acceptable level as they are above .30 (Büyükköztürk, 2002; Kline, 1994).

In the first reliability study for PCISS, the internal consistency coefficients of the scale varied between .85 and .89 while the split-half reliability was calculated to be .78. According to Erkuş (2005), these reliability coefficients are very close to the high reliability values specified in the literature and above the ideal values. Some other authors stated that internal consistency coefficients of the instruments that measure psychological variables being .70 or above are adequate for the reliability of test scores (Anastasi, 1982; Büyüköztürk, 2010; Domino and Domino, 2006; Fraenkel & Wallen, 2006; Fraenkel, Wallen & Hyun, 2012). Given the findings achieved on the reliability of the instrument and the related literature, it can be argued that the scale can produce reliable scores.

This research has limitations to it. For instance, the fact that most of the data were collected in the city center of Muğla is a limitation to generalizability. Moreover, not including the findings on whether the scale can distinguish individuals with different characteristics (gender, participation in social activities, place of residence, etc.) is another limitation. The fact that the criterion-related validity study was performed with a single variable can be regarded as a limitation.

The following recommendations can be made for the validity and reliability of this scale and the research studies to be conducted using this instrument: Scale's validity and reliability can be test with wider and diverse samples. Studies can be performed to investigate scale's relationship with depression, stress, anger, and aggression. Studies can be carried out on the role of parental attachment styles in the development of internal states. Finally, studies can be planned to find out whether ability to control internal state mediates the relationship between aggression and violence tendency, exclusion, and anger.

Keywords: Control, internal control, validity, reliability, anxiety

GİRİŞ

Gelişim sürecinin en önemli aşamalarından biri olan ergenlik, biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerin hızlı bir biçimde gerçekleştiği ve birbirleriyle yoğun bir etkileşim içine girdikleri önemli bir yaşam evresidir (Hamburg ve Takanishi, 1989). Ortaya çıkan etkileşim sürecinde ergenler karşı karşıya kaldıkları problemlerini çözerken, Türnüklü ve Şahin'e (2004) göre, bu deneyimler onları duygusal, bilişsel ve sosyal olarak olgunlaştırmaktadır. Bu süreçteki asıl problem, kaçınılmaz olarak yaşanan biyo-psiko-sosyal değişimlerin ve etkileşimlerin ergenin kontrolünde mi yoksa kontrolü dışında mı gerçekleşmektedir. Basım ve Şeşen (2006), bireylerin yaşam basamaklarını birer birer çıkarken, bu süreçteki yaşantılara veya bunların sonuçlarına, kendilerinin neden olduğuna (iç kontrol) ya da şans, kader ve ya talihleri (dış kontrol) sayesinde gerçekleştiğine inanma eğilimleri bulunmaktadır. Dolayısıyla bireylerin her durumda ya iç kontrol odağına ya da dış kontrol odağına veya duruma bağlı olarak değişkenlik gösteren bir kontrol odağına sahip olması beklenmektedir. Bu iki eğilime rağmen bireylerin yine de kontrolden yoksun olması Thompson ve Spacapan'a (1991) göre, onların psikolojik ve fizyolojik sağlıkları, davranışları ve motivasyonları üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedirler. Çünkü kontrol algısı, Skinner (1996) tarafından, fiziksel ve zihinsel sağlıkla ilişkili ana psikolojik yapılardan biri olarak ifade edilmektedir. Hatta, Skinner (1995) kontrol kaybının, psikolojik travmanın çok az sayıdaki biçimlerinden biri olduğunu ve araştırmacıların bu travma biçiminin evrensel olarak acı verdiğini kabul ettiklerini belirtmektedir.

Psikolojik açıdan kontrol kavramı Sosyal Öğrenme Kuramı çerçevesinde ortaya atılan, en popüler ve bilimsel araştırmalarda en çok araştırılan kavramlardan biridir (Rotter, 1954; 1966).

Rotter'e (1966) göre, insanların en önemli tepki örüntülerinden biri yaşamlarındaki olayların ve bunların sonuçlarının üzerinde kontrollerinin olduğu ya da olmadığını varsayma eğilimlerini ifade eden kontrol odağı kavramıdır. Sosyal gelişim sürecinde birey, çocukluktan itibaren hangi davranışlarının hangi sonuçlara neden olabileceği konusunda ve bu sonuçların kendi davranışlarının bir sonucu olarak ya da kendisi dışındaki durumlardan kaynaklandığı konusunda kendi içinde tutarlılık gösteren beklentiler geliştirirler (Yeşilyaprak, 1993). Rotter (1966) geliştirilen bu beklentilerin iç kontrole ya da dış kontrole yönelik bir inanç biçiminde ele almış ve "bireylerin yaşantılarının sonuçlarını olumlu ya da olumsuz (ödül ya da ceza) olarak algılanmasını belirleyen güçlerin yoğunlaştığı alanı kontrol odağı" olarak tanımlamıştır. Kontrol odağı yaşam belirleyicilerinin "içsel" diğer bir deyişle kendi yönetimindeki eylemlere ya da "dışsallığın" iki boyutundan biri olan "şans" ya da "diğerlerinin güçlü" eylemlerine atfedilmesiyle ilgilidir (Levenson, 1981). Kısaca kontrol odağı, bireylerin yaşadıkları olayların neler/kimler tarafından kontrol edildiğine yönelik inancıdır (Strauser, Ketz ve Keim, 2002). Bu inanç, bireylerin yaşamlarında elde ettikleri ödülleri kontrol edebildiklerine veya edemediklerine ilişkin genelleştirilmiş beklentileriyle ilgili kişilik değişkenlerinden biridir (Spector ve O'Connell, 1994) ve kişilerin iş yaşamındaki başarılarını etkilerken aynı zamanda iş yaşamındaki başarıları da kontrol odağını etkilemektedir (Eysenck, 2004).

Rotter'e göre, bireylerin belirli bir durumda, belirli bir biçimde davranmalarını etkileyen iki önemli faktör bulunmaktadır: Bunlar "beklenti" ve "pekiştirme değeri"dir. *Beklenti*: Bireylerin davranışının pekiştirici alabilecek bir sonuca neden olabileceğine ilişkin öznel duygularını ifade etmektedir. *Pekiştirme değeri*: Bireyin tüm olası pekiştirici sonuçları biri biriyle karşılaştırdığında, belirli bir pekiştirici için tercihini ifade etmektedir. Bireylere özellikle çekici gelen şeyler ve durumlar diğer olası pekiştiricilerden daha yüksek bir pekiştirme değerine sahip olmaktadır (Rotter, 1966). Diğer bir ifadeyle, bireyler davranışlarının sonucu olarak ödül veya ceza almışlarsa, bu durum onun ileride gerçekleştireceği davranışlarının sonuçlarıyla ilgili farklı beklentiler içerisine girmesine neden olabilecektir. Bu tür beklentiler bireylerin kendi deneyimlerine özgü olarak geliştikleri için bireyler eylemlerinin sonuçlarını ya kendi eylemlerine bağlayabilirler ya da kendi eylemlerinden bağımsızmış gibi algılayabilir. Böyle bir algılama biçimi bir süre sonra genelleştirilmiş birçok beklentinin ortaya çıkmasına neden olur. Genelleştirilmiş bu beklentiler sonucunda, eğer bireyin davranışlarının sonuçlarını kontrol edebileceğine yönelik beklentiler geliştirmişse bu bireyin "içsel kontrole" sahip bir birey, buna karşın davranışlarının sonuçlarını kontrol edemeyeceği yönünde beklentiler geliştirmişse, bu bireyin "dış kontrole" sahip birey olabileceği söylenebilir (Dönmez, 1986; Rotter, 1966; Rotter, 1990). Bunların yanında, iç kontrol ile dış kontrol odaklı bireyler, aynı değerdeki bir ödülün, şansına mı, becerisine mi bağlı olarak kazanıldığına ilişkin algılamada da farklılaşmaktadırlar (Rotter ve Mulry, 1965).

Rotter'e (1975) göre kontrol odağı, pekiştirme yaşantılarının belli bir alana yönelik yığılma göstermemesi halinde kutuplaşmamaya neden olmamakta ve içsel/dışsallık uzamının, her iki ucu dışındaki, bir noktasında yer bulabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, insanların bazıları iç kontrol odağındaki boyutta, bazıları da dış kontrol odağı boyutunda yer alırken; bu iki ucun dışındaki bir algıya sahip kişilerde her iki boyutu da içeren orta kısımda yer alabilmektedirler. Araştırmacılar (Phares, 1991; Carducci, 1998; Plotnik, 2009) her iki uçta olmayan, ortalama bir yaklaşım sergileyen bireylerin toplumun çoğunluğunu oluşturduğunu ifade etmektedir. Kontrol odağı açısından ortaya çıkan bu farklılaşma, bireylerin kendilerinin ve diğerinin yaşadığı durumları algılamalarında ve değerlendirme biçimlerinde farklılaşmalar ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Taylor, Peplau ve Sears, 2006). Bu nedenlerle bireyleri iç veya dış kontrol odaklı bireyler olarak nitelendirmek yerine içsel ya da dışsal kontrol odağı yönelimli bireyler olarak nitelendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

İç kontrol odağı eğilimli veya dış kontrol odağı eğilimli bireyler birbirinden farklı davranış biçimleri sergileyebilmektedirler. Rotter'e (1966) göre, tipik olarak iç kontrol odağı eğilimli bireyler, eylemleri ile günlük yaşamlarında maruz kaldıkları ödüller ve cezalar arasında doğrudan bir ilişki olduğuna yönelik bir algıya sahiptirler. Solmuş (2004), bu kişilerin, gelecekteki davranışlarında kendilerine fayda sağlayacağına inandıkları çevresel uyarıcılara veya değişikliklere dış kontrol odağı eğilimli bireylerden daha fazla duyarlı olduklarını; yaşadıkları çevreyi değiştirebilmeye yönelik daha çok girişimde bulduklarını; daha girişken olabildiklerini, yeteneklerine, başarılarına veya başarısızlıklarına daha çok odaklandıklarını ifade etmektedir. Diğer taraftan, Wong-McDonald ve Gorsuch (2004) iç kontrol eğiliminde olan bireylerin kendi eylemlerinin sonucu olarak ortaya çıkan davranışların yaşamlarında belirleyici olduğuna yönelik bir inanç ve beklenti hakim durumdadır. İç kontrol odağına sahip bireylerin başarılarının veya başarısızlıklarının nedenlerini sahip oldukları özelliklere yüklediğini, yaşadıkları çevreyle iletişimlerini geliştirebilmek amacıyla daha fazla girişimde bulduklarını ve çoğunlukla da kendi yetenekleri ve başarılarıyla ilgilendiklerini belirtmektedirler (Rotter, Change ve Phares, 1972). Bu iç kontrol odaklı bireylerin yüklenme stilleri açısından da farklılaşabildiğini göstermektedir. Benzer bir biçimde iç kontrol odağı eğilimli bireyler eylemlerinin ve sonuçlarıyla ilgili sorumluluklarını kendilerine yüklemektedir (Phares, 1991). Sahip oldukları kişilik özellikleriyle de dış kontrol odağı eğilimli bireylerden farklılaşabilen iç kontrol odağı eğilimli bireyler Yeşilyaprak'a (2004) göre, çoğunlukla sorumluluk sahibi, problem çözme becerisi gelişmiş, planlı, düzenli, dirençli, öz-güven sahibi, başarı yönelimlidirler. Spectator (1982) ise, bu kişilerin tipik olarak dış kontrol odağına sahip olanlara göre daha başarılı olduklarını ifade etmektedir. Ayrıca, iç kontrol odağı eğilimli bireylere göre stresle baş çıkmada daha etkili yöntemler kullanırken (Phares, 1991), Spectator ve vd.'ne (2001) göre, genel olarak daha başarılı, sağlık açısından önlem alma olasılıkları daha yüksek, daha az stres ve depresyon yaşamaktadırlar.

Diğer taraftan dış kontrol odağı eğilimli bireyler, şans veya kontrol edilemeyecek diğer faktörlere yönelik beklentiler geliştirirler ve buna göre davranışlarda bulunurlar. Diğer bir ifadeyle, Rotter'e (1990) göre, bireyler eylemlerinin veya yaşadıkları olayların kendi kontrollerinde değil de çoğunlukla kendileri dışındaki güçlerin etkisinde gerçekleştiğine inanan bireyler olurlarsa, bu inançlarının derecesine göre dış kontrol odağı eğilimli bireyler olarak tanımlanırlar. Frenkel, Kugelmass, Nathan ve Ingraham'a (1995) göre, dış kontrol odağı eğilimi bireyler yaşamlarının kader ve diğer insanlar gibi dış güçler tarafından belirlendiğine inanmaktadırlar ve dış güçlere karşı aşırı duyarlıdırlar. Hatta başarısızlıklarıyla ilgili sorumluluğu başka yerlere veya kişilere yüklemektedirler (Phares, 1991). Tipik olarak bu kişiler, aldıkları ödüllerin ve cezaların, şans, kader veya güçlü diğerleri gibi dış kaynaklara bağlı olarak ortaya çıktığına inanmaktadırlar (Rotter, 1966).

Birçok araştırmaya konu alan kontrol odağı eğilimini ölçmeye yönelik olarak gerek yurt içinde gerek yurtdışında birçok ölçme aracı geliştirilmiş veya uyarlanmıştır. Yurt içinde Akın (2007) tarafından üniversite öğrencileri için geliştirilmiş Akademik Kontrol Odağı Ölçeği ve aynı ölçeğin lise formu (Sarıçam, 2014) dışındaki ölçeklerin Türkçeye uyarlanmış ölçme araçları olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, Trice Akademik Kontrol Odağı Ölçeği'dir Aydoğan (2016) tarafından uyarlanmıştır. Literatürde yurt içinde ve yurt dışında binlerce çalışmada kullanılan ölçme aracının Rotter (1966) tarafından geliştirilmiş olan Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği olduğu görülmektedir. Bu ölçeğin Türkçeye uyarlaması Dağ (1991) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yurt içinde uyarlaması yapılan diğer bir ölme aracı ise Nowicki-Strickland Kontrol Odağı Ölçeği'dir ve Türkçe uyarlaması Öngen (2003) tarafından yapılmıştır.

Yurt dışında yukarıda uyarlaması yapılan ölçme araçları dışında, Levenson Locus of Control Scale (1974), Teacher Locus of Control Scale (Rose ve Medway, 1981), The Parental Locus of Control Scale (Campis, Lyman, Prentice-Dunn, 1986), Work Locus of Control Scale (Spectator, 1988), Locus of Control Scale (Craig, Franklin ve Andrews, 1984), Safety Locus of Control Scale

(Jones ve Wuebker, 1985), Career Locus of Control Scale (Trice, Haire ve Elliott, 1989) ve Traffic Locus of Control Scale (T-LOC) (Özkan ve Lajunen, 2005) gibi ölçme araçları bulunmaktadır.

Kontrolün ölçümüne yönelik olarak kullanılan ölçme araçlarının bireyin dışında gerçekleşen olayları kontrolüne yönelik iç ya da dış kontrol algısını ölçmeye yönelik olarak geliştirildikleri görülmektedir. Ancak kontrol ile ilgili yapılan çalışmalar içsel durumların kontrolünün açık bir biçimde kuramsal bir ilgi alanı olmasına rağmen göreceli olarak özellikle dışsal durumların kontrolüne yönelik araştırmalarla kıyaslandığında çok daha az araştırmaya konu olduğu görülmektedir (Pallant, 2000). Bu alanla ilgili bir ölçme aracı bulunmadığı için, içsel durumun kontrolüne ilişkin yapılan araştırmalarda özel tasarlanmış sorulara güvenerek çalışmalarını yürütmüşlerdir (Thompson, Nanni ve Levine, 1993; Thompson, Sobolew-Shubin, Galbraith, Schwankovsky ve Cruzen, 1994), ancak Pallant'a (2000) göre, bu amaçla yazılmış sorular genel kullanım için uygun olmayabilmektedir. İDKAÖ bireylerin kendi dışlarında gelişen durumları değil, bireylerin içlerinde yaşadıkları bilişsel, duygusal durumları ve bunlarla baş etme stratejilerini ölçmeye amaçlayan bir ölçme aracı olması açısından alana katkı sağlamaktadır.

Kendi dışındaki olayların kontrolüne yönelik gelişmiş olan algının yanında, içsel durumlarına yönelik kontrolleri gelişen bireyler, olumsuz bir durumla karşı karşıya geldiklerinde, kontrol algılarından dolayı davranışlarını ve dolayısıyla da olumsuz sonuçlarını kontrol edebilmektedirler. Bu nedenle bireylerin içsel durumlarını kontrol edebilmesi, olumsuz durumlarla başa çıkmada ve olumsuz duygusal ve davranışsal sonuçlar yaşamaları konusunda önleyici ve koruyucu bir faktör gibi işlev görebilecektir. Bunu yanında Pallant (2000) bazı durumlarda, bir durumun duygusal sonuçları üzerindeki algılanan kontrolün, gerçekte durumun kendisi üzerinde kontrol sağlamaktan daha önemli olabileceğini vurgulamaktadır. Yapılan çalışmalarda bireylerin yaşadıkları durumların sonucu olarak ortaya çıkan duygu, düşünce ve fiziksel tepkilerin kontrolünün önemini ortaya koymaktadır (Thompson vd., 1994; Thompson vd., 1993). Bu durumu destekler nitelikteki bir bulgu Thompson vd. (1993) tarafından açıkça oraya konulmuştur. Bu çalışmada, kanser hastaları için günlük duygusal tepkiler ve fiziksel belirtiler üzerinde kontrol sağlanabileceğine ilişkin inancın, hastalığın seyri üzerindeki kontrol sağlanabileceğinden daha önemli olduğu ortaya konulmuştur. Pallant'a (2000) göre duygular ve bilişler üzerinde kontrolün geliştirilmesi en çok stresle başa çıkma çalışmalarında açıkça görülmektedir. Folkman ve Lazarus (1980) her hangi bir stresli durumda bir kişinin hem durumun kendisinden kaynaklı olarak yapılması gereken görevler ile (örneğin; hastalığın belirtileri, tedavi) hem de stresli durumunun ortaya çıkardığı duygusal sonuçlarla (örneğin kaygı, stres, değersizlik duygusu) uğraşması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Gerçekte, sorunun kendisinin ortaya çıkardığı sorumlulukları yerine getirme derecesi, kişilerin duygusal tepkilerini düzenleme yeteneğine (kontrol algısı) büyük ölçüde bağlıdır. Folkman (1984) duygusal uyarılmanın belirli bir derecede başa çıkmayı kolaylaştırabilmesine rağmen, kaygı, korku veya öfke gibi yoğun duygular, etkili düşünme, planlama ve etkili problem çözme engelleyebildiğini belirterek, içsel durumların kontrolünün önemine vurgu yapmıştır. Bu çerçevede Wallston, Wallston, Smith ve Dobbins (1987) kontrolü yeniden "kişinin kendi içsel durumunu ve davranışlarını belirleyebileceği, bireyin çevresini etkileyebileceği ve/veya istediği sonuçlara ulaşabileceğine yönelik inancı" biçiminde tanımlamışlardır. Daha önce yapılan kontrol tanımlarından farklı olarak burada "içsel durumun kontrolü" vurgulanmıştır. Dolayısıyla bireylerin içsel durumları üzerindeki kontrollerinin olup olmaması da çok boyutlu kontrol algısının bir parçası durumuna gelmiştir. Kontrolün bu yönünü ölçen, puanlaması kolay, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracını geliştirmek veya uyarlamak kontrol alanındaki bu boşluğu doldurabilecektir.

Kontrol odağı ile ilgili birçok örnekleme araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar iç-dış kontrol odağı yönelimli çalışmalar olup, içsel durumların kontrolüne ilişkin çalışmalar henüz gerçekleştirilmemiştir. Burada son dönemlerde özellikle ergen örnekleminde yapılan çalışmalara yer verilerek kontrol odağının ergen psikolojisi üzerindeki önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Phares'e (1991) göre iç kontrol odağı algısına sahip bireyler, dış kontrol odağı algısına sahip bireylerle karşılaştıklarında, daha yüksek düzeyde uyum göstermekte, düşük düzeyde kaygı yaşamakta ve psikiyatrik olarak sınıflandırılmalarında daha az yer almaktadırlar. Diğer bir çalışmada, Öztemel (2012) kontrol odağı ile kariyer kararsızlığı ve mesleki karar verme yetkinliği arasında anlamlı ilişkiler olduğunu belirtmiştir. Çolakkağıoğlu, Cenkseven-Önder ve Avcı (2011) iç kontrol odağı ile problem çözme ve karar verme arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler elde etmişlerdir. Ergenlerle yaptığı çalışmada Konan (2013) iç kontrol odağı ile problem çözme becerisi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Saldırganlık ile kontrol odağı arasındaki ilişkiyi inceleyen Efiltili (2008) iki değişken arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde etmiştir. Gürgan (2006) Yılmazlık Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında ölçüt bağıntılı geçerlik çerçevesinde iç-kontrol odağı ile psikolojik yılmazlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde etmiştir. Ergenlerle yapılan diğer bir çalışmada, Çelikkaleli (2010) akademik, sosyal ve duygusal yetkinlik inancı yüksek ergenlerin iç-kontrollerinin de yüksek olduğunu belirtmektedir. Sarıçam (2015) akademik kontrol odağı ile motivasyon düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında, akademik iç kontrol odağı algısına sahip bireylerin dış kontrol odağı algısına sahip olanlara göre daha yüksek motivasyonlarının olduğunu ortaya koymuştur. Çoşkun (2007) ise ergenlerin kontrol odakları ile öğrenilmiş güçlülük puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu rapor etmiştir. Son olarak (Karşlı, 2015) üst-biliş işlevleri ve karar verme ile kontrol odağı arasında ilişki olduğunu belirtmiştir.

Yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde, Millman (2016) dış kontrol odağı ile stres ve sosyal stres arasında bir ilişki olduğu belirtmektedir. Diğer bir çalışmada, kontrol odağı ile nevrozizm, dışadönüklük, davranış problemleri ve benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişkiler olduğu belirtilmiştir (Furnham ve Cheng, 2016). Ergenlerdeki intihar riskini ortaya koymaya çalışan bir çalışmada Martin, Richardson, Bergen, Roeger ve Allison (2005) kontrol odağının ergenlerdeki intihar riskini yordadığını rapor etmişlerdir. Farklı bir çalışmada, içsel kontrol odağı ile yüksek benlik saygısı ve iletişim becerisi arasında bir ilişki bulunduğu ifade edilmiştir (Farahati, 2011). Ayrıca, kontrol odağı ile yetkinlik inancı, sosyal kabul ve sosyal ilgi arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu rapor edilmiştir (Moghanloo, Pishvaei, Ataie ve Moghanloo, 2017). Sağlıkla ilgili yapılan bir çalışmada Biernacka ve Jakubowska-Winecka (2017) hipertansiyon ve diyabet ile iç kontrol odağı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki elde etmişlerdir. Bir başka çalışmada da kontrol odağı ergenlerin alkol kullanımı ile negatif yönde ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Mefoh, Chikezie ve Okonkwo, 2017). Kumar ve Behmani (2017) akran baskısı ve bilişsel üçlü arasında ilişki olduğunu bildirmişlerdir (Kumar ve Behmani, 2017). Cazan ve Dumitrescu (2016) kendilik algısı ve esneklik ile kontrol odağı arasında; Pharr, Enejoh, Mavegam, Olutola, Karick ve Ezeanolue (2015) ise riskli cinsel davranış ile kontrol odağı arasında ilişki olduğunu belirtmektedirler.

İlgili literatür ve araştırmalar incelendiğinde iç kontrollü ya da içsel durumu üzerinde kontrolünün olduğuna yönelik bir algısı olan bireylerin psikolojik olarak daha sağlıklı davranışlar göstermeleri beklenirken; dış kontrolü olanların ya da içsel durumu üzerinde kontrolünün az olduğuna yönelik algısı olan bireylerin istenmeyen davranışlar ve duygular yaşamaları beklenmektedir. İstenmeyen bu psikolojik duygu durum problemlerinin başında hiç kuşkusuz toplumdaki her kesimden neredeyse tüm bireylerin yaşamının bir döneminde yaşadığı "kaygı" gelmektedir.

Kontrol Odağı ile Kaygı Arasındaki İlişki

Günlük yaşamda en sık kullanılan psikoloji kavramlarından biri olan kaygı Lewis (1970) tarafından, bireylerde tehlikeli ya da tehdit barındıran durumlarda ortaya çıkan, gelecek hakkında endişe içeren ve bedensel tepkilerle (kaslarda gerilme, titreme, terleme vb.) kendini gösteren, nahos bir duygu durumu olarak ele alınmıştır. Bir başka tanımda Spielberg (1972) kaygıyı "stres yaratıcı durumlardan kaynaklanan üzüntü, algı ve gerginlik gibi hoş olmayan duygusal ve gözlenebilir

tepkiler” biçiminde tanımlamıştır. Baymur (1989) kaygının fiziksel gerilim, huzursuzluk durumu ve tedirginlik ile nitelendirilebileceğini belirtmektedir. Işık (1996) kaygıyı, tehditkâr bir durumda bireyin hissettiği huzursuzluk ve endişe durumu olarak tanımlamaktadır. Cüceloğlu’na (2006) göre ise kaygı, hoş olmayan ve heyecansal endişe ve sıkıntı hallerini içeren gerilimli bir duygudur. Diğer taraftan, kaygı görünür bir neden olmaksızın meydana gelen psikolojik uyarılma, gerginlik hissi ve yoğun endişe ile kendini gösteren zihinsel bozukluk olarak ele alınmıştır (Gerrig ve Zimbardo, 2012). Bu tanımlar bir arada değerlendirildiğinde kaygı “subjektif olarak tehlikeli veya tehdit olarak algılanan bir durumun bireyde yarattığı bedensel ve psikolojik gerginlik, huzursuzluk, endişe ve sıkıntılı duygu durumu” olarak ifade edilebilir. Kaygının bazı durumlarda bir miktarı içsel motivasyonu arttırabiliyorken Mash ve Wolfe’a (2002) göre, olağandan fazla ve kontrol edilemeyen kaygının kişileri güçsüzleştirmekte hata yapabileceklerini dahi yapamayacak duruma getirebilmektedir.

Spielberger (1972), kaygıyı "durumluk" ve "sürekli" olmak üzere iki farklı formda ele almıştır. Spielberger ve Reheiser’a (2009) göre durumsal kaygı, belirli bir zaman içerisinde otonom sinir sisteminin uyarılması ve gerginlik, endişe, sınırlılık gibi duyguların yükselmesini içerirken, sürekli kaygı, bireyden bireye farklılık gösteren ve görece daha sabit olan kaygı eğilimidir. Öte yandan, sürekli kaygı düzeyi yüksek olan bireylerin durumsal kaygıyı daha sık yaşadığı gözlemlenmektedir ve kaygı eğiliminin bu bireylerin kişilik özelliği olduğu kabul edilmektedir (Spielberger ve Reheiser, 2009). Buna karşın, durumluk kaygı bireylerin stres yaratan durumlarda hissettiği uyarılma biçimi olup, gerilimin ve huzursuzluk içeren duygularının göstergesidir olabilmektedir (Cüceloğlu, 2006).

Bireylerin kaygı yaşamasına neden olabilecek birçok faktör bulunmaktadır. Atkinson, Atkinson ve Hilgard’a (1995) göre, fiziksel zarar görülebileceğine ilişkin tehdit algıları, benlik değerine ilişkin tehditler ve bireylerin yapabileceklerinden fazla performans gerektiren durumlar kaygı yaşanmasına neden olabilmektedir. Cüceloğlu’na (2006) göre, desteğin çekilmesi, olumsuz bir sonucu beklemek, iç çelişki ve belirsizlikler kaygının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Benzer şekilde kaygı bireyde kontrol çabalarını arttırmakta ve kişinin algıladığı kontrolde azalma hem durumsal olarak kaygının yükselmesine hem de genel bir kaygı bozukluğu eğilimine yol açmaktadır (Barlow, 2000). Lazarus ve Folkman’a (1984) göre, eğer bir kişi sonuçlar üzerinde yeterli kontrole sahip olursa, bu tehdit algısı azaltacak ve bu durumda da daha az kaygı neden olabilecektir.

Ergenlerdeki kontrol odağı ile kaygı arasındaki ilişkiye yönelik olarak yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Bu konuda son dönemlerde yapılan çalışmalarda, Omani Samani, Maroufizadeh, Navid ve Amini (2017) iç kontrol odağı ile kaygı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğunu ayrıca kontrolün güçlü diğerlerinin elinde olduğuna ilişkin bir inanç ile kaygı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğunu belirtmişlerdir. Maroufizadeh, Omani Samani, Amini, Navid (2016) iç kontrol, güçlü diğerleri ve şans alt faktörleri ile kaygı arasında anlamlı ilişkiler elde etmişlerdir. Benzer bir biçimde, González, Garrido, Castro ve Rodríguez (2015), Lane, Francis (2003), Li ve Chung (2009) ve Aslan (2005) kontrol ile kaygı arasında anlamlı ilişkiler olduğunu belirtmişlerdir. Castarlenas, Solé, Racine, Sánchez-Rodríguez, Jensen ve Miró (2016) Çok Boyutlu Sağlık Kontrol Odağı Ölçeği’nin geçerlik çalışmalarında kontrol odağı ile kaygı arasında anlamlı ilişkiler olduğunu rapor etmişlerdir. Diğer bir çalışmada üniversite öğrencilerinin dış kontrol puanları arttıkça, kaygı puanları da artmaktadır (Dilmaç, Hamarta ve Arslan, 2009). Son olarak ise Li ve Lopez (2004) yaptıkları çalışmada, ağırlıklı olarak dış kontrol odaklı bir algıya sahip çocukların daha fazla sürekli kaygı yaşamakta oldukları belirtilmiştir.

Gerek literatür çerçevesinde gerekse de bu konularda yapılmış çalışmalar incelendiğinde içsel durumların kontrolü ile durumluk kaygı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki beklenmektedir. Bu araştırmada, Pallant (2000) tarafından geliştirilmiş olan İçsel Durumların Kontrol Algısı Ölçeği’nin Türkçe uyarlaması gerçekleştirilmiştir.

Yöntem

Çalışma Grupları

Ölçme aracının uyarlama çalışması çerçevesinde birkaç çalışma grubundan veri toplanmıştır. Öncelikle Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör analizi için 227'si (%49.9) kadın, 235'i (%50.1) erkek toplam 462 ergenden veri toplanmıştır. Bu ergenlerin yaş ortalaması 15.71'dir (Ss=.81). Çalışma grubunda bulunan ergenlerin 240'ı (%51.9) lise I. sınıfa, 152'si (%32.9) II. sınıfa ve 70'i (%15.2) III. sınıf öğrencisidir. Ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması için 56'sı kadın (%66.7) 26'sı erkek (%33.3) toplam 84 lise öğrencisi ergenden veri toplanmıştır. Bu ergenlerin yaş ortalaması 15.14'dır (Ss=.46). Test-tekrar test için 56'sı kadın (%65.9) 29'u erkek (%34.1) toplam 85 lise öğrencisi ergenden veri toplanmıştır. Son olarak, çevirinin anlaşılabilirliği ve ölçeğin Türkçe formuna son şeklinin verilebilmesi için 40 kişilik bir gruba deneme uygulaması yapılmıştır.

İşlem

Ölçeğin uyarlama çalışması için öncelikle Julie F. Pallant elektronik ortamda iletişime geçilmiş ve ölçeğin Türkiye'deki ergen örnekleminde geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılabilmesi amacıyla izin alınmıştır. Daha sonraki aşamada ölçeğin orijinal İngilizce formunun Türkçeye çeviri çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin İngilizce orijinalinden Türkçeye çevirisi araştırmacılar ve doktora eğitimini tamamlamış yedi uzman tarafından bir birinden bağımsız olarak yapılmıştır. Daha sonra, tüm çeviriler araştırmacıların yaptığı çeviriyle karşılaştırılarak, önerilen düzeltmeler göz önünde bulundurularak her bir maddeyi en iyi temsil ettiği düşünülen madde çevirisi kabul edilmiştir. Ölçeğin elde edilen Türkçe formun anlaşılabilirliğini test etmek için 40 kişilik bir lise öğrencisi grubunda deneme uygulaması yapılmış ve bu uygulama sırasında gerek yazılı gerek sözlü geribildirimler alınarak ölçek maddeleri yeniden gözden geçirilmiş ve böylece ölçeğe son hali verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

İçsel Durumların Kontrol Algısı Ölçeği (İDKAÖ)

İçsel Durumların Kontrol Algısı Ölçeği (İDKAÖ) katılımcıların içsel durumları, duygusal, düşünsel ve fiziksel iyi olmayla ilgili sorunların ortaya çıkmasına neden olan olayları düzenleyebilme üzerindeki kontrol yeteneklerine yönelik algılarını ölçmeye yönelik olarak geliştirilmiştir 18 maddelik Likert tipi bir ölçme aracıdır. 1 "kesinlikle katılmıyorum" 5 "kesinlikle katılıyorum" biçiminde derecelenmektedir. Ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmasında İDKAÖ ile kaygı, depresyon, olumlu-olumsuz duygu ve fiziksel belirti çizelgesi arasında anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Cronbach alpha iç tutarlık katsayısı .92, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .89 olarak elde edilmiştir (Pallant, 2000). Ölçekten alınan yüksek puanlar içsel durumların kontrolüne ilişkin artığını göstermektedir.

Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (D-SKE)

Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri Spielberger, Gorsuch, ve Luschene (1970) tarafından durumluk ve sürekli kaygı düzeylerini belirleyebilmek amacıyla geliştirilmiştir. D-SKE 4'lü Likert tipi bir ölçme aracı olup toplam 40 maddeden oluşan kendi kendini değerlendirme ölçeğidir. Envanterin Türkiye kültürüne uyarlama çalışmaları Öner ve Le Compte (1995) tarafından yapılmıştır. Yapılan güvenilirlik çalışmalarında iç tutarlık katsayısının Sürekli Kaygı Alt Ölçeği için .83 ile .87; Durumluk Kaygı Ölçeği alt ölçeği için .94 ile .96 arasında elde edilmiştir. Test-tekrar-test güvenilirlik katsayıları Sürekli Kaygı alt ölçeği için .71 ile .86; Durumluluk Kaygı Ölçeği için ise .26 ile .68 arasında hesaplanmıştır. Bu çalışma çerçevesinde Sürekli Kaygı alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .88 olarak elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 23.0 ve LISREL 8.70 paket programları kullanılmıştır. Ölçeğin geçerliğini ortaya koyabilmek için Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA), Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması ve madde faktör yük değerleri hesaplanmıştır. Güvenirlik çalışmaları çerçevesinde iç tutarlık katsayısı (Cronbach alpha), birleşik güvenirlik (composite reliability), madde toplam test korelasyonları, test- tekrar test korelasyon katsayısı, Spearman-Brown ölçeğin eşit yarıları arasındaki korelasyon katsayısı ve maddelerin her birinin alt %27'lik ve üst %27'lik gruptaki öğrenciler arasındaki farkı ortaya koyup koymadığını tespit edebilmek için bağımsız gruplar için t-Testi kullanılmıştır.

Analizleri gerçekleştirmeden önce verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını belirleyebilmek için örneklem uygunluğu (sampling adequacy) ve Barlett Sphericity testleri kullanılmıştır. Büyüköztürk'e (2004) göre, verilerin faktör analizine uygunluğu için Kaiser-Meyer-Olkin değerinin .60'tan yüksek olması ve Barlett testinin de anlamlı çıkması gerektiğini ifade etmektedir. Bu çalışmadaki faktör analizi için veri toplanan grupta KMO örneklem uygunluk katsayısı .852 (>.60) ve Barlett Sphericity testi (çok değişkenli normal dağılımın göstergesi) $\chi^2=2387.816$ ($p<.001$) olarak hesaplanmıştır. Bu bulgular, çalışma grubundan elde edilen verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

AFA sonucunda elde edilen yapının doğrulanıp doğrulanmadığını test edebilmek için DFA modelinin uyum yeterliğini belirlemek amacıyla birçok uyum indeksi kullanılmaktadır. Doğrulayıcı faktör analizi LISREL 8.70 programı ile gerçekleştirilmiştir. Kestirim yöntemi olarak Maximum Likelihood kullanılmıştır. Modellerin iyilik uyumlarını değerlendirmek için χ^2/sd oranları göz önünde bulundurulmuştur. Bu oranın 3'ten küçük olması genellikle iyi uyuma işaret etmektedir (Sümer 2000). Bu ölçütün yanı sıra DFA modellerinin uyumunu incelemek amacıyla alternatif uyum indeksleri de mevcuttur. Bu indekslerden yaygın olarak kullanılanları; Comparative Fit Index (CFI); Non-Normed Fit Index (NNFI); Goodness of Fit Index (GFI) "Root Mean Square Error of Approximation" (RMSEA) ve "Standardized Root Mean Square Residual" (SRMR) ile "Root Mean Square Error of Approximation" (RMSEA) uyum indekleridir. CFI, NNFI ve GFI değerleri 1'e yaklaştıkça mükemmel uyumu göstermekte, .90 ve üzeri de modelin iyi uyum gösterdiği şeklinde yorumlanmaktadır (Sümer, 2000). RMSEA ve SRMR değerlerinin .05'ten küçük olması mükemmel uyuma işaret etmekte, .08 değerinin de kabul edilebilir uyum olarak değerlendirilmektedir (Browne ve Cudeck, 1993; Byrne, 2012; Hooper, Coughlan ve Mullen 2008). Bu konuda yapılan bir başka çalışmada da RMSEA değerinin 0.07'ye kadar kabul edilebileceğini belirtilmektedir (Steiger, 2007). SRMR değeri açısından da araştırmacılar 0.08'e kadar bu değerinin kabul edilebileceğini belirtmektedir (Hu ve Bentler, 1999).

BULGULAR

Bu bölümde uyarlama çalışmaları çerçevesinde elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

İDKAÖ'nün Geçerliğine İlişkin Bulgular

İDKAÖ'ne ait AFA sonucunda elde edilen faktör yapısına ilişkin bulgular, madde toplam test korelasyonları ve %27'lik alt-üst gruplar arasındaki farkın anlamlılığına ilişkin t-Testi sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, AFA sonucunda üç faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Birinci faktör "Kontrolde Kullanılabilecek Tekniklere Sahip Olma" olarak isimlendirilmiştir. Bu faktörün faktör yük değerleri .71 ile .36 arasında değişmektedir ve 6 maddeden oluşmaktadır. Öz-değeri 5.09 olan alt faktör kendi başına İçsel Durumların Kontrolü Algısı varyansının %18.40'ını açıklamaktadır. İkinci faktör "İçsel Durumların Kontrol Edilebilme Yeterliği Duygusu" olarak isimlendirilmiştir. Bu faktörün faktör yük değerleri .64 ile .52 arasında değişmektedir ve 5 maddeden oluşmaktadır. Öz-

değeri 1.95 olan alt faktör tek başına varyansın %15.15'ini açıklamaktadır. Üçüncü faktör, "Yeterliliklerinin Olmadığına Yönelik Duygu" olarak isimlendirilmiştir. Bu faktörün faktör yük değerleri .75 ile .39 arasında değişmektedir ve 6 maddeden oluşmaktadır. Öz-değeri 1.55 olan faktör tek başına varyansın %14.18'ini açıklamaktadır. Toplamda ise, ölçme aracı içsel durumların kontrolü varyansının %47.80'ini açıklamaktadır. Orijinal ölçme aracında bulunan 9. madde her üç faktörde de yer aldığı için ölçekten çıkarılarak 17 maddelik form için DFA analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1- İDKAÖ'nün AFA Sonucunda Elde Edilen Faktör Yapısı, Faktör Yük Değerleri, Madde Toplam Test Korelasyonları ve t-Testi Sonuçları

Maddeler	Kontrolde Kullanılabilecek Tekniklere Sahip Olma	İçsel Durumların Kontrol Edilebilme Yeterliği Duygusu	Kontrol Yeteneklerinin Olmadığına Yönelik Duygu	MTTK	Alt-Üst Grup Farkı (t)
M1	.71			.41	-15.76*
M2	.65			.50	-11.13*
M7	.53			.34	-6.86*
M11	.36			.23	-5.24*
M15	.68			.49	-11.97*
M16	.59			.51	-12.64*
M3		.64		.42	-11.5*
M4		.64		.46	-12.84*
M5		.58		.43	-10.54*
M10		.56		.43	-12.19*
M13		.52		.49	-11.97*
M6			.69	.51	-15.54*
M8			.39	.33	-9.49*
M12			.57	.50	-13.89*
M14			.74	.57	-16.50*
M17			.74	.55	-14.57*
M18			.75	.51	-14.46*
M9	.29	-.43	.37	.24	-7.12*
Toplam					-35.56*
N		462			*p<.01
Öz değerler	5.09	1.95	1.55		
Açıklanan varyans (%)	18.40	15.15	14.18		
Toplam Açıklanan Varyans		47.80			
Cronbach α	.69	.70	.80		
Tüm Ölçek (α)		.85			
r_{xx}		.78			

İDKÖ'nün DFA'ne İlişkin Bulguları

İDKAÖ'nin AFA sonucunda elde edilen sonuçların doğrulanıp doğrulanmadığını incelemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir. DFA'da alternatif model stratejisi kullanılmıştır. Ölçeğin özgün yapısıyla tutarlı bir şekilde tek faktörlü, iki faktörlü, üç faktörlü ve dört faktörlü modeller karşılaştırılmıştır.

Tablo 2- İDKAÖ'ye Ait Alternatif Modellere İlişkin Uyum Değerleri

Model	χ^2	sd	P	χ^2/sd	CFI	NNFI	GFI	RMSEA
Tek Faktörlü Model	1209.80	135	0,00	8.96	.83	.80	.77	.131
İki Faktörlü Model	514.41	118	0.00	4.36	.91	.90	.88	.085
Üç Faktörlü Model	248.84	101	0.00	2.46	.96	.95	.94	.056
Dört Faktörlü Model	289.66	113	0.00	2.56	.96	.95	.93	.058

Üç faktörlü modelin modifikasyon indeksleri incelendiğinde, 16. Maddenin 15. Madde ile istatistiksel olarak benzer içeriklere sahip olması nedeniyle analizlerden çıkartılarak Tablo 2'de gösterilen nihai modele ulaşılmıştır. Benzer şekilde dört faktörlü modelde incelenirken 2. Maddenin 1. Maddeyle aynı olması nedeniyle daha düşük yol katsayısı olan 2. Madde analizden çıkartılarak Tablo 2'de gösterilen uyum değerlerine ulaşılmıştır. İki faktörlü modelde ise, model incelenmiş madde 15 ve 16'nın benzer kavramları ölçtüğü saptanmış ve yol katsayısı daha düşük olan madde 16 analizden çıkartılarak nihai modele ulaşılmıştır. Tablo 2'de görüldüğü gibi üç ($\chi^2/sd = 2.46$) ve dört faktörlü ($\chi^2/sd = 2.56$) modellerin, tek faktörlü ($\chi^2/sd = 8.96$) ve iki faktörlü ($\chi^2/sd = 4.36$) modellere göre gerek χ^2/sd değerleri açısından gerek ise iyilik uyumu değerleri açısından daha iyi uyum gösterdiği belirlenmiştir. Üç faktörlü ve dört faktörlü modellerin uyumu karşılaştırmak için modellerin χ^2/sd oranları incelendiğinde, üç faktörlü modelin ($\chi^2/sd = 2.46$), dört faktörlü modele göre ($\chi^2/sd = 2.56$) daha iyi uyum göstermektedir. Üç faktörlü ve dört faktörlü modellerin CFI, TLI değerlerinin aynı olduğu görülmektedir. GFI ve RMSEA değerleri açısından üç faktörlü modelin daha iyi uyum gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca modellerin ki-kare değerleri arasında χ^2_{fark} testi yapıldığında, üç faktörlü modelin dört faktörlü modelden anlamlı bir şekilde daha iyi uyum gösterdiği belirlenmiştir ($\chi^2_{\text{fark}} [12] = 32.910, p < .001$). Sonuç olarak üç faktörlü modelin (Tablo 2) Türk ergenleri için en iyi uyum değerlerini ürettiği saptanmıştır.

Üç faktörlü modelin örtük değişkenleri olan “Kontrolde Kullanılabilecek Tekniklere Sahip Olma” ile “İçsel Durumların Kontrol Edilebilme Yeterliği Duygusu” değişkeni arasında .64 ($p < .01$); “Kontrol Yeteneklerinin Olmadığına Yönelik Duygu” değişkeni arasında .38 ($p < .01$); “İçsel Durumların Kontrol Edilebilme Yeterliği Duygusu” ile .) anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir (.59, $p < .01$). Ayrıca “Kontrolde Kullanılabilecek Tekniklere Sahip Olma” faktöründe bulunan yol katsayıları .28 ile .78 arasında; “İçsel Durumların Kontrol Edilebilme Yeterliği Duygusu” faktöründe bulunan göstergelerin yol kat sayılarının .42 ile .66 arasında değiştiği; “Kontrol Yeteneklerinin Olmadığına Yönelik Duygu” faktörü altında bulunan göstergelerin yol katsayılarının ise .38 ile .76 arasında değiştiği belirlenmiştir (Şekil 1).

Ölçüt Bağıntılı Geçerlik

Ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmasında İDKAÖ'nin puanları ile Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri'nin Sürekli Kaygı alt ölçeği puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre İDKAÖ (ort: 55.09, ss.=12.24) ile DKÖ (ort: 46.11, ss.=7.34) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir ($r = -.33, p < .01$). Diğer bir ifadeyle, ergenlerin içsel durumlarını kontrol edebildiklerin ilişkin algı puanları yükseldikçe sürekli kaygı puanlarının düştüğü söylenebilir.

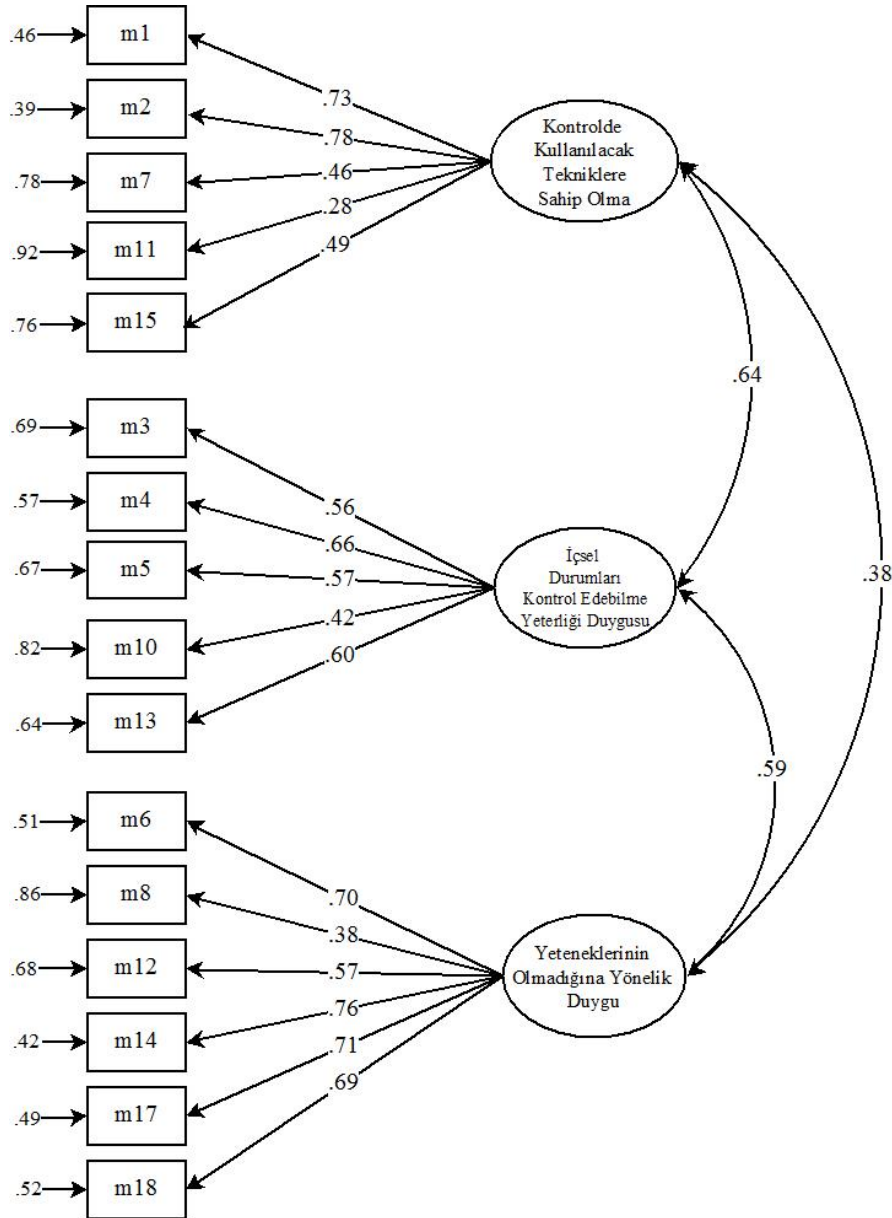
Güvenirlilik Çalışmalarına Yönelik Bulgular

Faktör analizi çerçevesinde toplanan verilerden tüm ölçeğin iç tutarlık katsayısı .85 olarak elde edilmişken; ölçüt bağıntılı geçerlik çerçevesinde toplanan verilerden iç tutarlık .89 ($n=84$) ve iki hafta arayla yapılan uygulamalar sonucunda test-tekrar test güvenirlilik katsayısı .88 ($n=90$) olarak elde edilmiştir. Ölçeğin iki eşit yarıya bölünmesinden elde edilen Spearman-Brown korelasyon katsayısı .78 olarak hesaplanmıştır. Madde toplam test korelasyonları .23 ile .57 arasında

değişmektedir. Diğer bir güvenilirlik çalışması çerçevesinde madde analizi çalışması yapılmış ve her bir madde ve toplam puan ortalamaları göz önüne alınarak oluşturulmuş %27'lik alt ve üst gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

Birleşik Güvenirlik

Bu çerçevede ölçeğin faktörlerinin birleşik güvenilirlik (composite reliability) katsayıları incelenmiştir. Birleşik güvenilirlik katsayıları “Kontrolde Kullanılacak Tekniklere Sahip Olma” faktörü için .69; “İçsel Durumların Kontrol Edilebilme Yeterliği Duygusu” faktörü için .70; ve “Kontrol Yeteneklerinin Olmadığına Yönelik Duygu” faktörü için ise .81 olarak hesaplanmıştır. Bu çerçevede birleşik güvenilirlik katsayısının .60 ile .70 arasında kabul edilebilir ve .70 üzerinin ise iyi kabul edildiği düşünülürse ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

Şekil 1-İçsel Durumların Kontrolü Algısı Ölçeği'ne ilişkin standardize edilmiş yol katsayıları

SONUÇ ve TARIŞMA

Ölçeği faktör yapısını belirleyebilmek için verilere açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan AFA sonucunda İDKAÖ'nin üç faktörlü ve tek boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Elde edilen bu bulgu Pallant (2000) tarafından ölçeğin orijinali geliştirilme çalışmasının ilk örneklemeden elde edilen üç faktör yapıyla paralellik göstermektedir. Bu üç faktör birlikte varyansın .47.80'ini açıklamaktadır. Bu oran Bayram (2009) ve Büyüköztürk'e (2010) göre, .30'un üzerinde bir değer olduğu için kabul edilebilir bir orandır. Ölçek maddelerinin faktör yük değerleri incelendiğinde ise .75 ile .36 arasında değiştiği görülmektedir. Elde edilen bu bulgu, faktör yük değerlerinin .30'dan yüksek olması nedeniyle kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2002; Kline, 1994).

Diğer bir geçerlik çalışmasında ölçeğin AFA sonucunda elde edilen yapısının doğrulanmasına yönelik DFA yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre yol katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-Testi değerlerinin tamamı anlamlıdır. Jöreskog ve Sörbom'a (1996) göre elde edilen t değerlerinin 2.56'dan yüksek olması anlamlılık düzeyinin .01 olduğunu göstermektedir.

AFA sonucunda 9. Maddenin her üç faktörde de yük değeri verdiği için ölçme aracından çıkarılmıştır (Bknz. Tablo 1). Ayrıca bu maddelerle yapılan DFA sonucunda 15. madde ile 16. maddenin hata varyanslarının "modification indices" çerçevesinde bağlanması uyarısı vermiştir. Ölçek maddeleri üzerinde yapılan incelemede "15- Kaygılı ya da gergin olduğumda, kendimi rahatlatmak için yapabileceğim çok fazla şey yoktur." ve "16- Gergin olduğumda rahatlamak için yapabileceğim çok fazla şey yoktur." maddelerinin anlamsal olarak benzer durumlardan söz ettikleri görüldüğünden 15. Madde ölçekte kalmış ve 16. Madde ölçekten çıkartılmıştır. Böylece 16 maddeden oluşan bir ölçme aracı ortaya çıkmıştır.

Bir başka geçerlik çalışması çerçevesinde İDKAÖ puanları ile Sürekli Kaygı puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Elde edilen bu bulgu kontrol odağı ile kaygı arasındaki ilişkiye yönelik elde edilen bir çok araştırma bulgusuyla paralellik göstermektedir (Aslan, 2005; Castarlenas ve diğ., 2016; Dilmaç ve diğ., 2009; González ve diğ., 2015; Lane, Francis, 2003; Li ve Chung, 2009; Li ve Lopez, 2004; Maroufizadeh ve diğ., 2016; Omani ve diğ., 2017). Ayrıca, Lazarus ve Folkman'a (1984) göre, kişiler sonuçlar üzerinde yeterli kontrole sahip olursa, tehdit algısı azaltacak ve bu durumda da daha az kaygı neden olabilecektir. Tüm bu çalışma bulgularına karşın içsel durumların kontrolü ile kaygı arasında bir ilişki olup olmadığına ilişkin doğrudan bir bulguya rastlanmamıştır. Ancak, Pallant'ın (2009) İDKAÖ'ni kullanarak yaptığı çalışmada negatif duygu ve stres gibi değişkenlerle anlamlı ilişkiler elde etmesi, İDKAÖ puanları ile olumsuz psikolojik değişkenler arasında negatif yönde bir ilişkiye yönelik beklenti oluşturmuştur. Bu nedenlerle içsel durumların kontrolü ile kaygı arasındaki negatif yöndeki anlamlı ilişki elde edilmesi ölçme aracının kuramsal olarak beklenen puanları üretebildiği biçiminde yorumlanmıştır.

İDKAÖ'nin güvenilirliğine ilişkin ilk çalışmada ölçeğin iç tutarlılık katsayıları sırasıyla .85 ile .89 arasında elde edilmişken, eşit yarılar güvenilirliği .78 olarak hesap edilmiştir. Erkuş'a (2005) göre, elde edilen bu güvenilirlik katsayıları alanyazında belirtilen yüksek güvenilirlik değerlerine çok yakındır ve ideal güvenilirlik katsayılarının üstündedir. Diğer bazı yazarlara göre ise psikolojik değişkenleri ölçen ölçme araçlarının iç tutarlılık katsayılarının .70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için yeterli olduklarını belirtmiştir (Anastasi, 1982; Büyüköztürk, 2010; Domino ve Domino, 2006; Fraenkel ve Wallen, 2006; Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012). Ölçme aracının güvenilirliğine ilişkin olarak elde edilen bulgular ve ilgili alan yazını incelendiğinde ölçeğin güvenilir puanlar üretebildiği söylenebilir.

Bir başka güvenilirlik çalışması çerçevesinde test tekrar test güvenilirliği hesaplanmıştır. Buna göre ölçme aracı iki hafta arayla uygulanmış ve iki uygulana arasında .88'lik bir korelasyon elde edilmiştir. Tavşancıl'a (2002) göre, bir ölçeğin ürettiği puanların zaman içinde değişip değişmediğini

saptamak amacıyla yapılan bu çalışmada değerin pozitif ve yüksek değerlere sahip ve en az .70 olması gerekmektedir. Murphy ve Davidshofer (1991) ölçeğin farklı zamanlarda uygulandığında tutarlı sonuçlar vermesi gerektiğini belirtmektedir. Diğer bir yazara göre ise, kararlılık katsayısı olarak nitelendirilebilecek bu katsayı ölçeğin güvenilir bir ölçek olduğuna kanıt sunmaktadır (Hovardaoğlu, 2000). Bu çerçevede elde edilen değer, İDKAÖ'nin tutarlı bir ölçüm yapabildiği ve yeterli düzeyde bir kararlılık gösterdiği biçiminde değerlendirilmektedir.

İDKAÖ'nin maddelerinin ayırt ediciliğine yönelik yapılan çalışmada, madde toplam test korelasyonları hesaplanmış ve 11. Madde hariç diğer maddelerin korelasyon değerleri .33 ile .57 arasında hesaplanmıştır. Büyüköztürk, (2010) ve Erkuş (2012) bu korelasyon değerinin .30'dan büyük olmasının madde ayırt ediciliği için yeterli olduğunu belirtmektedirler. Buna göre ölçeğin maddelerinin ayırt edici olduğu söylenebilir. Ancak 11. Maddenin gerek AFA sonucunda elde edilen faktör yük değerinin .36 olması ve DFA'dan elde edilen yol katsayısının anlamlı olması nedeniyle ölçekten çıkartılmamıştır.

Diğer bir güvenilirlik çalışmasında ölçek uygulanan kişilerin madde bazında ve toplam puan bazında %27'lik üst-alt grubu birbirinden anlamlı bir biçimde ayırıp ayıramadığı incelenmiştir. Alt-üst grup ortalamalarına dayalı gerçekleştirilen bu analiz ölçeğin bireyleri içsel durumların kontrolü algısı düşük ve yüksek olanları birbirinden ayırt edebilme gücüne sahip olduğunu göstermektedir. (Erkuş, 2005 ve Tezbaşaran, 1996). Bu bulgu ayrıca ölçekteki maddelerin güvenilirliklerinin de yüksek olduğu aynı zamanda benzer davranışları ölçmeye yönelik olduklarını gösterirken (Büyüköztürk, 2010); gruplar arasındaki farkın anlamlılığı madde ayırt ediciliği için de bir kanıttır (Erkuş, 2012). İDKAÖ ile ilgili gerçekleştirilen geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarından elde edilen bulgular ve ilgili literatür incelenmesi ölçeğin Türkiye kültürüne uygun psikometrik değerlere sahip olduğunu göstermektedir.

Birçok çalışmada olduğu gibi bu araştırmanın da sınırlılıkları bulunmaktadır. Örneğin, verilerin çoğunlukla Muğla il merkezinden toplanmış olması genellenebilirlik açısından bir sınırlılıktır. Ayrıca, ölçeğin farklı özelliklere sahip bireyleri (cinsiyet, SED, yerleşim yeri vb.) ayırt edip edemediğine ilişkin bulguların eklenmemesi diğer bir sınırlılıktır. Bunun yanında, ölçüt bağıntılı geçerliğin tek bir değişkenle gerçekleştirilmiş olması bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

Gerek bu ölçeğin geçerliğine ve güvenilirliğine katkı çerçevesinde gerekse de bu ölçme aracının kullanılarak yapılabilecek araştırmalar konusunda şu önerilerde bulunulabilir. Öncelikle ölçeğin geçerliği ve güvenilirliği daha geniş ve farklı örneklemelerde yapılabilir. Ölçeğin depresyon, stres, öfke ve saldırganlıkla ilişkisini ortaya koyabilecek çalışmalar gerçekleştirilebilir. Ebeveyn bağlanma stillerinin içsel durumların kontrolünün gelişmesindeki rolüne ilişkin çalışmalar yapılabilir. Son olarak, saldırganlık ile şiddet eğilimi, dışlanma, öfke arasındaki ilişkide içsel durumu kontrol edebilmenin aracılık rolü olup olmadığına ilişkin çalışmalar planlanabilir.

Ölçekte 1., 2., 7., 10., 14. maddeler tersten puanlanmaktadır. Tüm maddelerin toplamından bir puan elde edilmektedir. Ölçekten elde edilecek puanların yüksekliği içsel durumların kontrolüne ilişkin algının yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Akın, A. (2007). Akademik Kontrol Odağı Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(3), 9-17.
- Anastasi, A. (1982). *Psychological testing*. New York: McMillan Publishing Co.

- Aslan, S. (2015). The prediction of separation-individuation through internal-external locus of control in Turkish late adolescents. *Journal of Psychological and Educational Research (JPER)*, 23(2), 73-89.
- Atkinson, R., Atkinson, R., & Hilgard, E. (1995). *Psikolojiye giriş II*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Aydoğan, H. (2016). İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerde Trice Akademik Kontrol Odağı Ölçeği'nin tek boyutlu faktör yapısının ön incelemesi. *Karadeniz*, 32, 325-336.
- Barlow, D. H. (2000). Unraveling the mystery of anxiety and its disorders from the perspective of emotion theory. *American Psychologist*, 55(11), 1247-1263.
- Basım, H. N., & Şeşen, H. (2006). Kontrol odağının çalışanların nezaket ve yardım etme davranışlarına etkisi: kamu sektöründe bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 159-168.
- Bayram, N. (2009). *Sosyal bilimlerde SPSS ile veri analizi*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Biernacka, M. A., ve Jakubowska-Winecka, A. (2017). Health locus of control as a psychological factor in improving treatment results in adolescents with primary hypertension and diabetes. *Health Psychology Report*, 5(1), 20-29.
- Browne, M. W., & Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. In Bollen, K. A. & Long, J. S. (Ed.) *Testing structural equation models*. (pp. 136-162). Beverly Hills, CA: Sage
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2004). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Byrne, B. (2012). *Structural equation modeling with Mplus: Basic concepts, applications, and programming*. New York: Routledge.
- Campis, L. K., Lyman, R. D., & Prentice-Dunn, S. (1986). The parental locus of control scale: Development and validation. *Journal of clinical child psychology*, 15(3), 260-267.
- Carducci, B. J. (1998). *The psychology of personality: Viewpoints, research, and applications*. Pacific Grove, CA: Brooks.
- Castarlenas, E., Solé, E., Racine, M., Sánchez-Rodríguez, E., Jensen, M. P., & Miró, J. (2016). Locus of control and pain: Validity of the Form C of the Multidimensional Health Locus of Control scales when used with adolescents. *Journal of Health Psychology*, 28, 1-10.
- Cazan, A. M., & Dumitrescu, S. A. (2016). Exploring the relationship between adolescent resilience, self-perception and locus of control. *Romanian Journal of Experimental Applied Psychology*, 7, 283-286.
- Coşkun, Y. (2007). Lise öğrencilerinde öğrenilmiş güçlülük ve kontrol odağı algılama düzeyi ilişkisinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 25(25), 71-85.
- Craig, A. R., Franklin, J. A., & Andrews, G. (1984). A scale to measure locus of control of behaviour. *British Journal of Medical Psychology*, 57(2), 173-180.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi.

- Çelikkaleli, Ö. (2010). *Ergenlerin yetkinlik inançları ile depresyon, benlik saygısı, iç-dış kontrol odağı, sürekli öfke ve öfke ifade biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi), Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Çolakkadıoğlu, O., Cenkseven-Önder, & Avcı, R. (2011). Ergenlerde kontrol odağını yordamada karar verme ve problem çözmenin rolü. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 317-330.
- Dağ, İ. (1991) Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği'nin (RIDKOÖ) üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Psikoloji Dergisi*, 7(26), 10-16
- Dılmaç, B., Hamarta, E., & Arslan, C. (2009). Üniversite öğrencilerinin sürekli kaygı ve denetim odaklarının bağlanma stilleri açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri/Educational Sciences: Theory & Practice*, 9(1), 127-159.
- Domino, G., & Domino, M. L. (2006). *Psychological testing: An introduction*. Cambridge: Cambridge
- Dönmez, A. (1986). Denetim odağı: Temel araştırma alanları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 19, 1-2.
- Efilti, E. (2008). Orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık ve denetim odağı'nın karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 213-230.
- Erkuş, A. (2005). *Bilimsel araştırma sarmalı*. Ankara: Seçkin Yayınları
- Erkuş, A. (2012). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Eysenck, M. W. (2004). *Psychology: An international perspective*. Taylor & Francis.
- Farahati, M. (2011). Relationship between family communication patterns with locus of control, self esteem, shyness and communication skills in adolescents. *European Psychiatry*, 26, 282.
- Fraenkel, J. R., Wallend, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw Hill.
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education*. NY: McGraw-Hill.
- Frenkel, E., Kugelmass, S., Nathan, M. ve Ingraham, L. J. (1995). Locus of control and mental health in adolescence and adulthood. *Schizophrenia Bulletin*, 21(2), 219-226.
- Furnham, A., ve Cheng, H. (2016). Childhood intelligence, self-esteem, early trait neuroticism and behaviour adjustment as predictors of locus of control in teenagers. *Personality and Individual Differences*, 95, 178-182.
- Gerrig R. J. ve Zimbardo, P. G. (2012). *Psikoloji ve yaşam: Psikolojiye giriş* (19. Basımdan Çev. Gamze Sart). Ankara: Nobel yayıncılık.
- González, A., Garrido, J. M. F., Castro, Y. R., & Rodríguez, M. V. C. (2015). Class anxiety in secondary education: exploring structural relations with perceived control, engagement, disaffection, and performance. *The Spanish Journal of Psychology*, 18, E68.
- Gürgan, U. (2006). Resiliency scale (RS): scale development, reliability and validity study. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 39(2), 45-74.
- Hamburg, D. A. ve Takanishi, R. (1989). Preparing for life. The critical transition of adolescence. *American Psychologist*, 44, 825-827.

- Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53-60.
- Hovardaoğlu, S. (2000). *Davranış bilimleri için araştırma teknikleri*. Ankara: Ve-Ga yay.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cut off criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Işık, E. (1996). *Nevrozlar*. Ankara: Kent Matbaası.
- Jones, J. W., & Wuebker, L. (1985). Development and validation of the safety locus of control scale. *Perceptual and Motor Skills*, 61(1), 151-161.
- Joreskog, K. G. & Sörbom, D. (1996). *LISREL 8 User's reference guide*. SSI.
- Karslı, T. A. (2015). İlköğretim dönemindeki ergenlerde üst-biliş işlevleri ile karar verme ve denetim odağı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(55), 16-31.
- Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. London and New York: Routledge.
- Konan, N. (2013). Relationship between locus of control and problem-solving skills of high school administrators. *International Journal of Social Sciences and Education*, 3(3), 786-794.
- Kumar, S., & Behmani, R. K. (2017). Health locus of control, peer pressure, and cognitive triad among adolescents. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 8(1), 75.
- Lane, T., & Francis, A. (2003). Premenstrual symptomatology, locus of control, anxiety and depression in women with normal menstrual cycles. *Archives of Women's Mental Health*, 6(2), 127-138.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer.
- Levenson, H. (1974). Activism and powerful others: Distinctions within the concept of internal-external control. *Journal of Personality Assessment*, 38, 377-383
- Levenson, H. (1981). Differentiating among internality, powerful others, and chance. In H. M. Lefcourt (Ed.), *Research with the locus of control construct, vol. 1: Assessment methods* (pp. 15-63). New York: Academic.
- Lewis, A. (1970). The ambiguous word "anxiety". *International Journal of Psychiatry*, 9, 62-79.
- Li, H. C. W., & Chung, O. K. J. (2009). The relationship between children's locus of control and their anticipatory anxiety. *Public Health Nursing*, 26(2), 153-160.
- Li, H. C. W., & Lopez, V. (2004). Chinese translation and validation of the Nowicki-Strickland locus of control scale for children. *International Journal of Nursing Studies*, 41(5), 463-469
- Maroufizadeh, S., Omani Samani, R., Amini, P., & Navid, B. (2016). Factor structure, reliability, and validity of the Levenson's Locus of Control Scale in Iranian infertile people. *Journal of Health Psychology*, 1-9.
- Martin, G., Richardson, A. S., Bergen, H. A., Roeger, L., & Allison, S. (2005). Perceived academic performance, self-esteem and locus of control as indicators of need for assessment of adolescent suicide risk: implications for teachers. *Journal of Adolescence*, 28(1), 75-87.
- Mash, E. J. & Wolfe, D. A. (2002). *Abnormal child psychology*. Belmont: Wadsworth Group.
- Mefoh, P. C., Chikezie, H. C. & Okonkwo, U. (2017). Psychosocial correlates of alcohol use of adolescents in Nsukka, Enugu State, Nigeria. *IFE Psychologia*. 25(1), 169-184.

- Millman, Z. B., Weintraub, M. J., Bentley, E., DeVlyder, J. E., Mittal, V. A., Pitts, S. C., Thompson, E., Demro, C., Reeves, C. A., & Schiffman, J. (2016). Differential relations of locus of control to perceived social stress among help-seeking adolescents at low vs. high clinical risk of psychosis. *Schizophrenia Research, 184*, 39-44.
- Moghanloo, V. A., Pishvaei, M., Ataie, R., & Moghanloo, S. B. (2017). Self efficacy, social acceptance and locus of control as predictors of social interest among Iranian students. *Journal of Research & Health, 7*(3), 810-817.
- Murphy, K. R. ve Davidshofer, C. O. (1991). *Psychological testing: Principles and applications*. New Jersey: Prentice Hall.
- Nowicki, S., & Strickland, B. (1973). A locus of control scale for children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology 40*(1), 148-154.
- Omani S. R., Maroufizadeh, S., Navid, B., & Amini, P. (2017). Locus of control, anxiety, and depression in infertile patients. *Psychology, Health & Medicine, 22*(1), 44-50.
- Öner, N., & Le Compte, A. (1985). *Durumluk/Sürekli Kaygı Envanteri elkitabı* (2. basım). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Öngen, D. (2003). Denetim Odağı Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 35*(35), 436-447.
- Özkan, T., & Lajunen, T. (2005). Multidimensional Traffic Locus of Control Scale (T-LOC): Factor structure and relationship to risky driving. *Personality and Individual Differences, 38*(3), 533-545.
- Öztemel, K. (2012). Kariyer kararsızlığı ile mesleki karar verme öz yetkinlik ve kontrol odağı arasındaki ilişkiler. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32*(2), 459-477.
- Pallant, J. F. (2000). Development and validation of a scale to measure perceived control of internal states. *Journal of Personality Assessment, 75*(2), 308-337.
- Pallant, J. F. (2009). *Perceived control and internal states of wellbeing* (Unpublished doctoral dissertation) Faculty of Life and Social Sciences, Swinburne University of Technology.
- Phares, E. J. (1991). *Introduction to personality*. New York: Harper Collins Publishers Inc.
- Pharr, J., Enejoh, V., Mavegam, B. O., Olutola, A., Karick, H., & Ezeanolue, E. E. (2015). Relationship between Health Locus of Control and Risky Sexual Behaviors among Nigerian Adolescents. *Journal of AIDS & Clinical Research, 6*(6).
- Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye giriş*. (çev. Tamer Geniş), *Kaknüs Yayınları, İstanbul*.
- Rose, J. S., & Medway, F. J. (1981). Measurement of teachers' beliefs in their control over student outcome. *The Journal of Educational Research, 74*(3), 185-190.
- Rotter J. B. (1990). Internal versus external control of reinforcement: a case history of a variable. *American Psychologist, 45* (4): 489-493.
- Rotter, J. B. (1954). *Social learning and clinical psychology*. New York, NY: Prentice-Hall.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal vs. external control reinforcement. *Psychological Monographs, 80*, 1-28.
- Rotter, J. B. (1975). Some problems and misconceptions related to the construct of internal vs. external control of reinforcement. *Consulting and Clinical Psychology, 40*, 313-321.

- Rotter, J. B., & Mulry, R. C. (1965). Internal versus External Control of Reinforcement Decision Time. *Journal of Personality and Social Psychology*, 2 (4), 598-604.
- Rotter, J. B., Change, J. E., & Phares, E. J. (1972). *Applications of social learning theory of personality*. New York: Hold Rinehart and Winston, Inc.
- Sarıçam, H. (2015). Academic locus of control and motivational persistence: Structural equation modeling. *Journal of Educational Sciences Research*, 5(1), 79-92.
- Skinner, E. A. (1995). *Perceived control, motivation and coping*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Skinner, E. A. (1996). A guide to constructs of control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(3), 549-570.
- Solmuş, T. (2004). İş yaşamı, denetim odağı ve beş faktörlük kişilik modeli. *Türk Psikoloji Bülteni*, 10, 196-205.
- Spector, P. E. (1982). Behavior in organizations as a function of employee's locus of control. *Psychological Bulletin*, 91(3), 482.
- Spector, P. E. (1988). Development of the work locus of control scale. *Journal of Occupational Psychology*, 61(4), 335-340.
- Spector, P. E., Cooper, C. L., Sanchez, J. I., O'Driscoll, M., Sparks, K., Bernin, P., ... & Miller, K. (2001). Do national levels of individualism and internal locus of control relate to well-being: an ecological level international study. *Journal of Organizational Behavior*, 22(8), 815-832.
- Spector, P. E., & O'Connell, B. J. (1994). The contribution of personality traits, negative affectivity, locus of control and type a to the subsequent reports of job stressors and job strains. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 67: 1-11.
- Spielberger, C. D., Gorsuch, R. L., & Lushere, R. E. (1970). *Manual for state-trait anxiety inventory*. Palo Alta, CA: Consulting Psychologists Press.
- Spielberger, C. D. (1972). *Anxiety: Current Trend in Theory and Research*. New York: Akademik Press.
- Spielberger, C. D., & Reheiser, E. C. (2009). Assessment of emotions: anxiety, anger, depression and curiosity. *Applied Psychology and Well-Being*, 1(3), 271-302.
- Steiger, J.H. (2007), Understanding the limitations of global fit assessment in structural equation modeling, *Personality and Individual Differences*, 42(5), 893-98
- Strauser, D. R., Ketz, K., & Keim, J. (2002). The relationship between self- efficacy, locus of control and work personality. *Journal of Rehabilitation*, 68, 20-26.
- Sümer, N. (2000). Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel Kavramlar ve Örnek Uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- Taylor, S. E., Peplau, A. L., & Sears, D. O. (2006). *Social psychology* (12th ed.). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği.
- Thompson, S. C., & Spacapan, S. (1991). Perceptions of control in vulnerable populations. *Journal of Social Issues*, 4, 1-21.

- Thompson, S. C., Nanni, C., & Levine, A. (1994). Primary versus secondary and central versus consequence-related control in HIV-positive men. *Journal of Personality and Social Psychology, 67*, 540-547.
- Thompson, S. C., Sobolew-Shubin, A., Galbraith, M. E., Schwankovsky, L., & Cruzen, D. (1993). Maintaining perceptions of control: Finding perceived control in low-control circumstances. *Journal of Personality and Social Psychology, 64*, 293-304.
- Trice, A. D. (1985). An academic locus of control scale for college students. *Perceptual and Motor Skills, 61*(3), 1043-1046.
- Trice, A. D., Haire, J. R., & Elliott, K. A. (1989). A career locus of control scale for undergraduate students. *Perceptual and Motor Skills, 69*(2), 555-561.
- Türnüklü, A., & Şahin, İ. (2004). 13-14 yaş grubu öğrencilerin çatışma çözme stratejilerinin incelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları, 7* (13):45-61.
- Wong-McDonald, A., & Gorsuch, R. L. (2004). A multivariate theory of god concept, religious motivation, locus of control, coping and spiritual well-being. *Journal of Psychology and Theology, 32*(4), 318-334.
- Yeşilyaprak, B. (1993). Kişilik gelişiminde ailesel faktörlerin etkisine ilişkin bir araştırma. *Aile ve Toplum Dergisi, 3*(1), 3-16.
- Yeşilyaprak, B. (2004). Denetim odağı. Y. Kuzgun ve D. Deryakulu (Eds.), *Eğitimde bireysel farklılıklar içinde* (s. 239-258). Ankara: Nobel Yayınevi.

İDKAÖ		Kesinlikle Uygun	Uygun Değil	Kısmen Uygun	Çoğunlukla Uygun	Kesinlikle Uygun
Yönerge: Aşağıda bazen yaşanan durumlar verilmiştir. Yaşadığınız her bir durumu katılıp katılmama durumunuza karar veriniz. Durumunuzu en iyi temsil ettiğini düşündüğünüz kutucuğu üzerinde işaretleyiniz.						
1	Stres yaşadığım durumlarda duygusal tepkilerimi kontrol etmekte <i>zorlanırım</i> .*	1	2	3	4	5
2	Kendimi kötü hissettiğimde, hemen toparlanmakta <i>zorlanırım</i> .*	1	2	3	4	5
3	Duygularım oldukça dengelidir.	1	2	3	4	5
4	Olumsuz bir durum yaşadığımda, kendimi kötü hissetmeyi engelleyebilirim.	1	2	3	4	5
5	Hayatımda başıma ne gelirse gelsin, duygusal olarak başa çıkma becerilerime güvenirim.	1	2	3	4	5
6	Stresli durumlarda başa çıkmada bana yardımcı olabilecek, birkaç iyi yöntemim vardır.	1	2	3	4	5
7	Problemlerim hakkında düşünmeyi bırakmakta <i>zorlanırım</i> .*	1	2	3	4	5
8	Eğer bir şeyle ilgili endişelenmeye başlarsam, dikkatimi dağıtacak daha hoş şeyler düşünebilirim.	1	2	3	4	5
9	Düşüncelerimi kontrol altında tutabilirim.	1	2	3	4	5
10	Şu andaki saçma sapan düşüncelerimin gelecekte beni ele geçireceğini <i>düşünüyorum</i> .*	1	2	3	4	5
11	İçinde bulabileceğim herhangi bir durumla ilgili net ve mantıklı bir biçimde düşünmeme yardımcı olabilecek birçok yöntem biliyorum.	1	2	3	4	5
12	Baskı altında olsam dahi, sakin ve rahat kalabilirim.	1	2	3	4	5
13	Stresli durumlarda rahatlamak için kullandığım birkaç yöntemim vardır.	1	2	3	4	5
14	Gergin olduğumda rahatlamak için yapabileceğim çok fazla şey <i>yoktur</i> .*	1	2	3	4	5
15	Olumsuz durumlarda baş etmemde bana yardımcı olabileceğine inandığım rahatlama yöntemlerim vardır.	1	2	3	4	5
16	Yoğun stres altındayken, bana yardımcı olması için yapabileceğim şeylerin olduğunu bilirim.	1	2	3	4	5

* Ters puanlanan maddeler.

Not: Ölçeten alınacak yüksek puanlar içsel durumların kontrolüne ilişkin algının yükseldiği biçiminde yorumlanmaktadır.